Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 25ης Απριλίου 2024[1]

Υπόθεση C-159/23

Sony Computer Entertainment Europe Ltd
κατά
Datel Design and Development Ltd,
Datel Direct Ltd,
JS

[αίτηση του Bundesgerichtshof
(Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Διανοητική ιδιοκτησία – Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικά δικαιώματα – Νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών – Οδηγία 2009/24/ΕΚ – Άρθρο 1– Πεδίο εφαρμογής – Πράξεις εξαρτώμενες από προηγούμενη άδεια του δικαιούχου – Άρθρο 4, παράγραφος 1 – Μετατροπή προγράμματος ηλεκτρονικών υπολογιστών – Τροποποίηση του περιεχομένου μεταβλητών που είναι αποθηκευμένες στη μνήμη τυχαίας προσπέλασης (RAM) και χρησιμοποιούνται κατά την εκτέλεση του προγράμματος»

Εισαγωγή

1. Σύμφωνα τόσο με το δίκαιο της Ένωσης όσο και με το διεθνές δίκαιο που ισχύει στην Ένωση[2], τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών πρέπει να προστατεύονται ως λογοτεχνικά έργα, κατά την έννοια της Σύμβασης της Βέρνης[3]. Ο χαρακτηρισμός τους αυτός μπορεί να εγείρει αμφιβολίες. Ειδικότερα, ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί μεν να έχει τη μορφή «κειμένου», δηλαδή καταλόγου εντολών προς εκτέλεση από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, πλην όμως πρόκειται για κείμενο ειδικό από πολλές απόψεις, το οποίο δεν ομοιάζει σε καμία άλλη κατηγορία λογοτεχνικών έργων.

2. Τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών δεν προορίζονται για ανάγνωση ή οποιαδήποτε άλλη αξιοποίησή τους απευθείας από τους χρήστες, αλλά για τον έλεγχο της λειτουργίας μιας μηχανής που μπορεί να επεξεργάζεται πληροφορίες, ήτοι ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η τελική μορφή ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, και δη εκείνη υπό την οποία τα

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

[2] Βλ. σημεία 8, 9 και 12 των παρουσών προτάσεων.

[3] Σύμβαση για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων, η οποία υπεγράφη στη Βέρνη στις 9 Σεπτεμβρίου 1886, όπως τροποποιήθηκε στις 24 Ιουλίου 1971 με την Πράξη των Παρισίων (στο εξής: Σύμβαση της Βέρνης).

προγράμματα αυτά διατίθενται κατά κανόνα στους χρήστες, δεν είναι καν αναγνώσιμη από τον άνθρωπο, διότι προορίζεται για εκτέλεση από μηχανή. Εξάλλου, ακόμη και η αναγνώσιμη από τον άνθρωπο μορφή ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να γίνει κατανοητή μόνον από ειδικευμένα πρόσωπα, καθόσον είναι διατυπωμένη σε μια τεχνητή γλώσσα (τη γλώσσα προγραμματισμού), η οποία δεν είναι εν γένει προσιτή στους μέσους χρήστες των εν λόγω προγραμμάτων. Εξ αυτού συνάγεται ένα ιδιαιτέρως σημαντικό χαρακτηριστικό των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή ως προστατευόμενων έργων βάσει του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, ότι δηλαδή, λόγω του τρόπου λειτουργίας των υπολογιστών, για κάθε χρήση ενός προγράμματος απαιτούνται κατά κανόνα μία ή περισσότερες πράξεις αναπαραγωγής του, πράξεις για τις οποίες απαιτείται η άδεια του κατόχου των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί του εν λόγω προγράμματος.

3. Επομένως, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, όπως έχει διαμορφωθεί στο δίκαιο της Ένωσης, διαφέρει σε σημαντικό βαθμό από τους κανόνες του «κοινού» δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας και προσιδιάζει περισσότερο σε ένα ειδικό καθεστώς προστασίας[4]. Συγκεκριμένα, το καθεστώς αυτό προστασίας παρέχει στους δικαιούχους μεγαλύτερο έλεγχο, αφενός, επί των ενεργειών των χρηστών στην ιδιωτική σφαίρα τους, μια σφαίρα η οποία συνήθως εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, και, αφετέρου, επί πράξεων οι οποίες κατά κανόνα δεν εμπίπτουν στο μονοπώλιο του δημιουργού, όπως η μετατροπή του έργου από τον χρήστη για τις δικές του ανάγκες. Ο έλεγχος αυτός είναι τόσο εκτεταμένος ώστε ακόμη και η απλή γνώση του έργου, η οποία είναι θεμελιώδης στη συνήθη περίπτωση ενός έργου λόγου, επιτρέπεται μόνον κατ' εξαίρεση, σε περιορισμένο βαθμό και υπό προϋποθέσεις. Εξάλλου, οι εξαιρέσεις που προβλέπονται κατά κανόνα στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, αρχής γενομένης από τη λεγόμενη εξαίρεση περί «ιδιωτικής αντιγραφής», έχουν αποκλεισθεί από το καθεστώς προστασίας των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.

4. Γεγονός παραμένει, ωστόσο, ότι η προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών ως λογοτεχνικών έργων έχει ένα σημαντικό εγγενές όριο, ότι δηλαδή περιορίζεται κατ' αρχήν στη μορφή έκφρασης του έργου, δηλαδή στο κείμενο.

5. Στην υπό κρίση υπόθεση, τίθεται το ζήτημα εάν η προστασία που παρέχει το δίκαιο της Ένωσης στα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών μπορεί να εφαρμοστεί και πέραν του γράμματος της ίδιας της διάταξης και, σε καταφατική περίπτωση, σε ποιον βαθμό. Κατ' άλλη διατύπωση: πόσο διασταλτικά μπορεί να ερμηνευθεί η έννοια του «κειμένου» στην περίπτωση των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών;

6. Συγκεκριμένα, ζητείται να διευκρινιστεί εάν, στο πλαίσιο των βιντεοπαιχνιδιών, επιτρέπεται σε τρίτους να δημιουργούν και στους χρήστες να χρησιμοποιούν, χωρίς την άδεια των κατόχων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί των παιχνιδιών αυτών, προγράμματα τα οποία καθιστούν ευκολότερο ένα παιχνίδι παρακάμπτοντας ορισμένες δυσκολίες που έχει επινοήσει ο δημιουργός του, κοινώς γνωστά ως «προϊόντα λογισμικού εξαπάτησης» (cheat software). Φρονώ ότι οι κάτοχοι των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί των βιντεοπαιχνιδιών αυτών θα επιθυμούσαν ένα αποτέλεσμα διττώς ευεργετικό για αυτούς, δηλαδή την υπαγωγή στην πολύ ευρεία προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών στοιχείων για τα οποία, βάσει του «κοινού» δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας, θα μπορούσε, στην καλύτερη περίπτωση, να αξιωθεί πολύ πιο περιορισμένη προστασία.

[4] Ένα τέτοιο καθεστώς είχε εξάλλου προβλεφθεί σε διεθνές επίπεδο, πριν επιλεγεί η προστασία βάσει του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, βλ. «Dispositions types sur la protection du logiciel», *Le Droit d'auteur, Revue payelle de l'Organisation Mondiale de la Propriété Intellectuelle (OMPI)*, 1978, αριθ. 1, σ. 7.

7. Ωστόσο, τα διακυβεύματα της υπό κρίση υποθέσεως βαίνουν πέραν του στενού πεδίου των βιντεοπαιχνιδιών, καθόσον προϊόντα λογισμικού τα οποία καθιστούν δυνατή τη χρησιμοποίηση προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών κατά τρόπο διαφορετικό από τον αρχικό σχεδιασμό τους μπορεί να υπάρχουν και σε άλλους τομείς.

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

8. Το άρθρο 4 της Συνθήκης του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας (ΠΟΔΙ) για την πνευματική ιδιοκτησία, η οποία υπογράφηκε στη Γενεύη στις 20 Δεκεμβρίου 1996[5], προβλέπει τα εξής:

«Τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών προστατεύονται όπως και τα λογοτεχνικά έργα κατά την έννοια του άρθρου 2 της σύμβασης της Βέρνης. Η εν λόγω προστασία παρέχεται στα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών ανεξάρτητα από τον τρόπο ή τη μορφή της έκφρασής τους.»

9. Ανάλογη διάταξη περιλαμβάνεται στο άρθρο 10, παράγραφος 1, της Συμφωνίας περί των πτυχών των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που άπτονται του εμπορίου[6], το οποίο ορίζει τα εξής:

«Τα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή, είτε σε πηγαίο κώδικα είτε σε αντικειμενικό κώδικα, χαίρουν της ίδιας προστασίας όπως και τα λογοτεχνικά έργα βάσει της [Σύμβασης της Βέρνης].»

Το δίκαιο της Ένωσης

10. Το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο α΄, της οδηγίας 2001/29/ΕΚ[7] προβλέπει τα εξής:

«Με εξαίρεση τις περιπτώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 11, η παρούσα οδηγία ουδόλως θίγει τις ισχύουσες κοινοτικές διατάξεις σχετικά με:

α) την νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.»

[5] Συνθήκη εγκριθείσα με την απόφαση 2000/278/ΕΚ του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 2000, σχετικά με την έγκριση, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, της συνθήκης του ΠΟΔΙ για την πνευματική ιδιοκτησία και της συνθήκης του ΠΟΔΙ για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα (ΕΕ 2000, L 89, σ. 6).

[6] Συμφωνία που περιλαμβάνεται στο παράρτημα 1Γ της Συμφωνίας για την Ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), η οποία υπογράφηκε στο Μαρακές στις 15 Απριλίου 1994, και εγκρίθηκε με την απόφαση 94/800/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1994, σχετικά με την εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σύναψη των συμφωνιών που απέρρευσαν από τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης (1986-1994), καθ' όσον αφορά τα θέματα που εμπίπτουν στις αρμοδιότητές της (ΕΕ 1994, L 336, σ. 1) (στο εξής: Συμφωνία ΣΔΠΙΕ).

[7] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ 2001, L 167, σ. 10).

11. Το άρθρο 2, στοιχείο α′, της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη παρέχουν το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν, την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει:

α) στους δημιουργούς, όσον αφορά τα έργα τους».

12. Το άρθρο 1 της οδηγίας 2009/24/ΕΚ[8] ορίζει τα εξής:

«1. Σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη προστατεύουν τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σαν λογοτεχνικά έργα κατά την έννοια της [Σύμβασης της Βέρνης]. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ο όρος "προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών" περιλαμβάνει και το προπαρασκευαστικό υλικό σχεδιασμού τους.

2. Η προστασία σύμφωνα με την παρούσα οδηγία ισχύει για κάθε μορφή έκφρασης ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασύνδεσής του, δεν προστατεύονται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της παρούσας οδηγίας.

3. Ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή προστατεύεται εφόσον είναι πρωτότυπο με την έννοια ότι είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του. Η παροχή της προστασίας δεν εξαρτάται από την εφαρμογή κανενός άλλου κριτηρίου.

[…]»

13. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχεία α′ και β′, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των άρθρων 5 και 6, στα αποκλειστικά δικαιώματα του δικαιούχου κατά την έννοια του άρθρου 2 περιλαμβάνεται το δικαίωμα να πραγματοποιεί ή να παρέχει άδεια για:

α) οριστική ή προσωρινή αναπαραγωγή του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, με κάθε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει. Εφόσον η φόρτωση, η εμφάνιση στην οθόνη, η εκτέλεση, η μεταβίβαση ή η αποθήκευση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, απαιτούν τέτοια αναπαραγωγή, οι πράξεις αυτές υπόκεινται σε άδεια εκ μέρους του δικαιούχου·

β) μετάφραση, προσαρμογή, διαρρύθμιση ή οποιαδήποτε άλλη μετατροπή του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και αναπαραγωγή των αποτελεσμάτων του, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων του προσώπου που τροποποιεί το πρόγραμμα.»

14. Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Ελλείψει ειδικών συμβατικών διατάξεων, δεν απαιτείται η άδεια τού δικαιούχου για τις πράξεις που απαριθμούνται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχεία α′ και β′, όταν αυτές είναι αναγκαίες για την κατά προορισμό χρησιμοποίηση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή από το πρόσωπο που το απέκτησε νομίμως, συμπεριλαμβανομένης της διόρθωσης σφαλμάτων.»

[8] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών (ΕΕ 2009, L 111, σ. 16).

Το γερμανικό δίκαιο

15. Οι προαναφερθείσες διατάξεις της οδηγίας 2009/24 μεταφέρθηκαν στο γερμανικό δίκαιο, μεταξύ άλλων, με τα άρθρα 69a και 69c του Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte Urheberrechtsgesetz (νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων), της 9ης Σεπτεμβρίου 1965[9], όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 23ης Ιουνίου 2021[10].

Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία και τα προδικαστικά ερωτήματα

16. Η Sony Computer Entertainment Europe Ltd (στο εξής: Sony), εταιρία εγκατεστημένη στο Ηνωμένο Βασίλειο, εμπορεύεται, ως κάτοχος αποκλειστικής άδειας εκμετάλλευσης για την Ευρώπη, τις κονσόλες παιχνιδιών PlayStation, καθώς και παιχνίδια για τις εν λόγω κονσόλες. Μέχρι το 2014 η Sony διέθετε στην αγορά, μεταξύ άλλων, την κονσόλα PlayStationPortable (PSP) και το παιχνίδι «MotorStorm: Arctic Edge» για την εν λόγω κονσόλα.

17. Οι εταιρίες Datel Design and Development Ltd και Datel Direct Ltd (στο εξής, από κοινού: Datel), επίσης εγκατεστημένες στο Ηνωμένο Βασίλειο, αναπτύσσουν, παράγουν και διαθέτουν στο εμπόριο προϊόντα λογισμικού, ιδίως προϊόντα που λειτουργούν συμπληρωματικά στις κονσόλες παιχνιδιών της Sony, μεταξύ των οποίων και το λογισμικό «Action replay PSP», καθώς και μια συσκευή, το Tilt FX, μέσω του οποίου καθίσταται δυνατός ο χειρισμός της PSP με κινήσεις στον χώρο.

18. Το λογισμικό της Datel λειτουργεί αποκλειστικά με τα πρωτότυπα παιχνίδια της Sony. Για την εκτέλεση του λογισμικού αυτού απαιτείται σύνδεση της PSP με ηλεκτρονικό υπολογιστή και εισαγωγή στην PSP μιας φορητής μνήμης USB μέσω της οποίας μεταφορτώνεται στην PSP το εν λόγω λογισμικό. Μετά την επανεκκίνηση της PSP, ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να επιλέξει μια πρόσθετη καρτέλα στην εν λόγω κονσόλα, που καθιστά δυνατή την πραγματοποίηση τροποποιήσεων στα ηλεκτρονικά παιχνίδια της Sony. Μεταξύ των τροποποιήσεων αυτών περιλαμβάνονται, επί παραδείγματι, όσον αφορά το παιχνίδι «MotorStorm: Arctic Edge», επιλογές που καταργούν κάθε περιορισμό στη χρήση του «turbo» (booster) ή στην επιλογή οδηγών, ορισμένες από τις οποίες κανονικά ενεργοποιούνται μόνον εφόσον επιτευχθεί ένας συγκεκριμένος αριθμός πόντων.

19. Στον πρώτο βαθμό στην υπόθεση της κύριας δίκης η Sony ζήτησε, κατ' ουσίαν, να απαγορευθεί στην Datel η διάθεση στην αγορά των προϊόντων λογισμικού της που προορίζονται να λειτουργούν με τα παιχνίδια και τις κονσόλες της Sony. Με απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2012, το Landgericht Hamburg (πρωτοδικείο Αμβούργου, Γερμανία) έκανε εν μέρει δεκτά τα αιτήματα της Sony. Εντούτοις, η απόφαση αυτή ανατράπηκε κατ' έφεση από το Oberlandesgericht Hamburg (εφετείο Αμβούργου, Γερμανία), το οποίο απέρριψε την αγωγή της Sony στο σύνολό της.

20. Επιληφθέν αιτήσεως αναιρέσεως (Revision) κατά της αποφάσεως του Oberlandesgericht Hamburg (εφετείου Αμβούργου), το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η ευδοκίμηση της αιτήσεως αναιρέσεως εξαρτάται από το κατά πόσον η χρήση του επίμαχου λογισμικού της Datel προσβάλλει το αποκλειστικό δικαίωμα της μετατροπής προγράμματος ηλεκτρονικού

[9] BGBl. 1965 I, σ. 1273.

[10] BGBl. 2021 I, σ. 1858.

υπολογιστή. Το ζήτημα δε αυτό προκαλεί, κατά το ίδιο, αβεβαιότητα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 1, παράγραφοι 1 έως 3, και του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2009/24.

21. Κατά το αιτούν δικαστήριο, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η Sony υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι, μέσω των προϊόντων λογισμικού της Datel οι χρήστες μετατρέπουν, κατά τρόπο παράνομο από απόψεως δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας, τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών στα οποία βασίζονται τα παιχνίδια της και ότι γι' αυτό ευθύνεται η Datel. Ωστόσο, δεν αμφισβητείται από τους διαδίκους ότι ούτε το επίμαχο λογισμικό της Datel ούτε οι χρήστες του έχουν πρόσβαση ή τροποποιούν καθ' οιονδήποτε τρόπο τον κώδικα των προγραμμάτων αυτών. Ειδικότερα, το εν λόγω λογισμικό, το οποίο εκτελείται ταυτόχρονα με το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή της Sony, τροποποιεί μόνον το περιεχόμενο μεταβλητών τις οποίες το προστατευόμενο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή έχει εισαγάγει στη μνήμη τυχαίας προσπέλασης (μνήμη RAM) και τις χρησιμοποιεί κατά την εκτέλεση του εν λόγω προγράμματος.

22. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesgerichtshof (Ανώτατο Ομοσπονδιακό Δικαστήριο, Γερμανία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Θίγεται η προστασία προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή βάσει του άρθρου 1, παράγραφοι 1 έως 3, της οδηγίας 2009/24 όταν, χωρίς να μεταβάλλεται ο αντικειμενικός κώδικας και ο πηγαίος κώδικας προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή ή η δυνατότητα αναπαραγωγής αυτού, άλλο πρόγραμμα, το οποίο εκτελείται ταυτόχρονα με το προστατευόμενο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, τροποποιεί το περιεχόμενο μεταβλητών τις οποίες το τελευταίο έχει εισαγάγει στη μνήμη τυχαίας προσπέλασης (RAM) και τις χρησιμοποιεί κατά την εκτέλεση του προγράμματος;

2) Υφίσταται μετατροπή κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2009/24 όταν, χωρίς να μεταβάλλεται ο αντικειμενικός κώδικας και ο πηγαίος κώδικας προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή ή η δυνατότητα αναπαραγωγής αυτού, κάποιο άλλο πρόγραμμα, το οποίο εκτελείται ταυτόχρονα με το προστατευόμενο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, τροποποιεί το περιεχόμενο μεταβλητών τις οποίες το τελευταίο έχει εισαγάγει στη μνήμη (RAM) και τις χρησιμοποιεί κατά την εκτέλεση του προγράμματος;»

23. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 15 Μαρτίου 2023. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν οι διάδικοι της κύριας δίκης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Άπαντες εκπροσωπήθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, που πραγματοποιήθηκε στις 25 Ιανουαρίου 2024.

Ανάλυση

24. Η διαφορά της κύριας δίκης αφορά την προβαλλόμενη προσβολή του αποκλειστικού δικαιώματος της Sony, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2009/24, κατά το οποίο για οποιαδήποτε μετατροπή προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή του οποίου τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας κατέχει η εν λόγω εταιρία απαιτείται η χορήγηση άδειας εκ μέρους της. Το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει δύο προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία θεωρεί ότι είναι αυτοτελή. Ωστόσο, η απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα καθορίζει κατά λογική αναγκαιότητα και την απάντηση που θα δοθεί στο δεύτερο. Επομένως, η εξέταση του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος θα είναι πολύ συνοπτική.

25. Ως προκαταρκτική παρατήρηση, οφείλω να επισημάνω ότι η κύρια δίκη και, επομένως, τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν αποκλειστικά τις προβαλλόμενες προσβολές *από την Datel* των αποκλειστικών δικαιωμάτων της Sony επί των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή της, ως αποτέλεσμα της χρήσεως *από τους χρήστες* των συγκεκριμένων προγραμμάτων λογισμικού της Datel. Συνεπώς, τα προδικαστικά ερωτήματα δεν αφορούν ούτε την τυχόν προσβολή των δικαιωμάτων της Sony που διέπραξε η Datel με την ανάπτυξη του λογισμικού της, ούτε την ευθύνη της Datel για τυχόν προσβολή άλλων δικαιωμάτων της Sony πέραν των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως για προσβολή σήματος ή λόγω αθέμιτου ανταγωνισμού, ούτε την ευθύνη των χρηστών των επίμαχων προγραμμάτων λογισμικού. Ως εκ τούτου, τα ζητήματα αυτά δεν θα εξεταστούν στις παρούσες προτάσεις.

26. Αντιθέτως, μολονότι η διαφορά της κύριας δίκης δεν αφορά, όπως επιβεβαιώθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ούτε τυχόν προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της Sony επί άλλων στοιχείων των βιντεοπαιχνιδιών της πέραν των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών στα οποία βασίζονται τα εν λόγω παιχνίδια, εντούτοις θα εξετάσω εν συντομία το συγκεκριμένο ζήτημα, στον βαθμό που τέθηκε από την Επιτροπή και συζητήθηκε μεταξύ των διαδίκων κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

27. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί εάν το άρθρο 1, παράγραφοι 1 έως 3, της οδηγίας 2009/24 έχει την έννοια ότι η προστασία που παρέχει η εν λόγω οδηγία βάσει της διατάξεως αυτής εκτείνεται και στο περιεχόμενο μεταβλητών τις οποίες το προστατευόμενο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή έχει εισαγάγει στη μνήμη RAM του υπολογιστή και τις χρησιμοποιεί κατά την εκτέλεσή του, στην περίπτωση κατά την οποία ένα άλλο πρόγραμμα, το οποίο λειτουργεί ταυτόχρονα με το προστατευόμενο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, τροποποιεί το συγκεκριμένο περιεχόμενο, χωρίς ωστόσο να τροποποιείται ο αντικειμενικός κώδικας ή ο πηγαίος κώδικας του τελευταίου αυτού προγράμματος.

28. Κατ' άλλη διατύπωση, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει το αντικείμενο της προστασίας που η οδηγία 2009/24 παρέχει στα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Επί του αντικειμένου της προστασίας που παρέχει η οδηγία 2009/24

29. Η οδηγία 2009/24 δεν ορίζει την έννοια του «προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή». Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση της οδηγίας 91/250/ΕΟΚ[11], οδηγία η οποία κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/24, η απουσία σχετικού ορισμού εξηγείται από την προσπάθεια να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να καταστεί ο ορισμός της έννοιας αυτής παρωχημένος λόγω της τεχνικής προόδου[12]. Η πρόνοια αυτή κρίνεται μάλλον περιττή, καθόσον ακόμη και σήμερα είναι καθόλα δυνατό να χρησιμοποιηθεί ο ορισμός που περιέχεται στην ως άνω αιτιολογική έκθεση, σύμφωνα με τον οποίο η συγκεκριμένη έννοια προσδιορίζει «μια σειρά εντολών των οποίων σκοπός είναι να επιτρέψουν σε μια συσκευή επεξεργασίας πληροφοριών, έναν ηλεκτρονικό

[11] Οδηγία του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 1991, για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών (ΕΕ 1991, L 122, σ. 42).

[12] COM(88) 816, σημείο 1.1 (ΕΕ 1989, C 91, σ. 4).

υπολογιστή, να εκτελέσει τις λειτουργίες της» [13]. Ο ορισμός αυτός, του οποίου η αξία ουδόλως έχει μειωθεί ως αποτέλεσμα της τεχνικής προόδου, αποτελεί ιδανική αφετηρία για την ανάλυση του αντικειμένου της προστασίας που παρέχει η οδηγία 2009/24.

30. Παρά την απουσία νομικού ορισμού της έννοιας του «προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή», η οδηγία 2009/24 περιέχει ορισμένες διευκρινίσεις σχετικά με το αντικείμενο και τη φύση της προστασίας που παρέχει.

31. Συγκεκριμένα, κατά πρώτον, το άρθρο 1, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών προστατεύονται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ως λογοτεχνικά έργα. Η διαπίστωση αυτή έχει προεκτάσεις όσον αφορά τόσο την έκταση όσο και τη φύση της επίμαχης προστασίας.

32. Κατά δεύτερον, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 2, της προμνησθείσας οδηγίας, η προστασία ισχύει για κάθε μορφή εκφράσεως ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, εξαιρουμένων των ιδεών και αρχών στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Δεδομένου ότι πρόκειται για γενική αρχή του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, είναι σημαντικό ότι ο νομοθέτης έκρινε αναγκαίο να την κατοχυρώσει ρητώς στο κανονιστικό μέρος της οδηγίας 2009/24.

33. Τέλος, κατά τρίτον, το άρθρο 1, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας ορίζει το επίπεδο των απαιτήσεων για την παροχή προστασίας, ορίζοντας ότι προστατεύεται κάθε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή το οποίο είναι πρωτότυπο, δηλαδή το οποίο είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του, και ότι για την παροχή προστασίας δεν απαιτείται η εφαρμογή κανενός άλλου κριτηρίου. Μολονότι η συγκεκριμένη διάταξη δεν προβλέπει ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο απαιτήσεων προκειμένου ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή να τύχει της επίμαχης προστασίας, ιδίως με την εξάλειψη, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 8 της οδηγίας 2009/24, οποιουδήποτε ελέγχου της ποιοτικής ή αισθητικής αξίας του, εντούτοις φαίνεται να αποκλείει την προστασία στοιχείων τα οποία, εξεταζόμενα μεμονωμένα, δεν συνιστούν πνευματική δημιουργία του δημιουργού του προγράμματος.

34. Τα στοιχεία αυτά του ορισμού του αντικειμένου προστασίας τα οποία η ίδια η οδηγία 2009/24 προβλέπει έχουν αναπτυχθεί και διευκρινισθεί στη νομολογία του Δικαστηρίου.

35. Ειδικότερα, στην υπόθεση Bezpečnostní softwarová asociace [14] το Δικαστήριο, παραπέμποντας στο άρθρο 10, παράγραφος 1, της Συμφωνίας ΣΔΠΙΕ έκρινε ότι η προστασία που παρέχει η οδηγία 91/250, οι σχετικές διατάξεις της οποίας είναι πανομοιότυπες με εκείνες της οδηγίας 2009/24, αφορά το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή σε όλες τις μορφές εκφράσεώς του, οι οποίες επιτρέπουν την αναπαραγωγή του σε διάφορες γλώσσες προγραμματισμού, όπως, μεταξύ άλλων, ο πηγαίος και ο αντικειμενικός κώδικας [15]. Στην απόφαση εκείνη το Δικαστήριο έκρινε ότι η γραφική διασύνδεση χρήστη δεν συνιστά μια τέτοια

[13] COM(88) 816, σημείο 1.1 (ΕΕ 1989, C 91, σ. 4). Παρεμφερής ορισμός περιλαμβανόταν ήδη στις πρότυπες διατάξεις του ΠΟΔΙ του 1978 για την προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, βλ. υποσημείωση 4 των παρουσών προτάσεων.

[14] Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010 (C-393/09, EU:C:2010:816, σκέψεις 33 έως 35 και 38).

[15] Με απλά λόγια, ο πηγαίος κώδικας ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή είναι η μορφή του προγράμματος αυτού γραμμένη σε γλώσσα προγραμματισμού αναγνώσιμη από τον άνθρωπο. Ο αντικειμενικός κώδικας, ο οποίος παράγεται από τον πηγαίο κώδικα με την επονομαζόμενη διαδικασία «μεταγλώττισης», είναι η μορφή του προγράμματος που είναι αναγνώσιμη και εκτελέσιμη από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Στο εμπόριο, τα προγράμματα διατίθενται συνήθως μόνο υπό τη μορφή αντικειμενικού κώδικα, ο οποίος, ως εκ τούτου, είναι μη αναγνώσιμος από τον άνθρωπο.

μορφή εκφράσεως προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, αλλά αποτελεί απλώς στοιχείο του προγράμματος αυτού μέσω του οποίου οι χρήστες εκμεταλλεύονται τις λειτουργικές δυνατότητές του, και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να τύχει της προστασίας βάσει της οδηγίας 91/250 [16].

36. Στη βάση αυτών των εκτιμήσεων, το Δικαστήριο εξαίρεσε ακολούθως από την προστασία που παρέχει η οδηγία 91/250 στοιχεία όπως οι λειτουργικές δυνατότητες ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, η γλώσσα προγραμματισμού και ο μορφότυπος αρχείων δεδομένων που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή [17]. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί, κατά το Δικαστήριο, η αντιγραφή τμημάτων του πηγαίου κώδικα ή του αντικειμενικού κώδικα που αφορούν τη γλώσσα προγραμματισμού ή τον μορφότυπο αρχείων δεδομένων, οπότε στην περίπτωση αυτή πρόκειται για μερική αναπαραγωγή του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή [18]. Η διευκρίνιση αυτή δεν ισχύει, ωστόσο, για τις λειτουργικές δυνατότητες ενός προγράμματος, καθόσον η διάκριση μεταξύ του (πηγαίου ή αντικειμενικού) κώδικα ενός προγράμματος και των λειτουργικών δυνατοτήτων του είναι απολύτως σαφής.

37. Από την ως άνω νομολογία συνάγεται ότι, στην πράξη, οι μορφές εκφράσεως των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή που προστατεύονται βάσει της οδηγίας 2009/24 είναι ο πηγαίος κώδικας και ο αντικειμενικός κώδικας [19], διότι καθιστούν δυνατή την αναπαραγωγή, εν όλω ή εν μέρει, του συγκεκριμένου προγράμματος. Αντιθέτως, άλλα στοιχεία ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή υπό ευρεία έννοια, όπως, μεταξύ άλλων, οι λειτουργικές του δυνατότητες, δεν τυγχάνουν προστασίας βάσει της εν λόγω οδηγίας.

38. Μια τέτοια ερμηνεία της οδηγίας 2009/24, ή της προϊσχύσασας αυτής οδηγίας, υπό την έννοια ότι προστασίας τυγχάνουν μόνον ο πηγαίος και ο αντικειμενικός κώδικας ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή συνάδει και με τη φύση της βάσει του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας προστασίας, ως λογοτεχνικών έργων, ένα καθεστώς προστασίας το οποίο έχει επιλέξει ο νομοθέτης της Ένωσης. Μια τέτοια προστασία αφορά κατά λογική αναγκαιότητα το κείμενο του έργου, στον βαθμό που, στην περίπτωση των λογοτεχνικών έργων, η έκφραση της πνευματικής εργασίας του δημιουργού αντικατοπτρίζεται στο κείμενο. Στην περίπτωση, ωστόσο, των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή, το κείμενο είναι ο κώδικας, δηλαδή μια δομημένη ακολουθία εντολών σύμφωνα με τις οποίες η μηχανή πρέπει να εκτελέσει τις εργασίες που έχει ορίσει ο δημιουργός του προγράμματος.

39. Είναι βεβαίως αληθές ότι ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή υπό ευρεία έννοια δεν μπορεί να συνοψισθεί στον κώδικά του. Πράγματι, αυτό που ενδιαφέρει τον χρήστη, και αυτό που τον παρακινεί να καταβάλει το τίμημα για την αγορά ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, δεν είναι η δυνατότητα να λάβει γνώση του κώδικα του προγράμματος αυτού, δυνατότητα την οποία κανονικά δεν θα έχει ούτως ή άλλως, καθόσον το πρόγραμμα του παραδίδεται μόνον υπό μορφή αντικειμενικού κώδικα, αλλά οι λειτουργικές δυνατότητες του συγκεκριμένου προγράμματος που καθιστούν δυνατή την επίτευξη, μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή, ορισμένου αποτελέσματος.

40. Η ιδιαιτερότητα, ωστόσο, της προστασίας των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας έγκειται ακριβώς στο ότι έχει σκοπίμως περιοριστεί στη «λογοτεχνική» έκφραση του προγράμματος υπό τη μορφή του κώδικα. Στην περίπτωση της

[16] Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Bezpečnostní softwarová asociace (C-393/09, EU:C:2010:816, σκέψεις 41 και 42).

[17] Απόφαση της 2ας Μαΐου 2012, SAS Institute (C-406/10, EU:C:2012:259, σκέψεις 35 έως 39 και σημείο 1 του διατακτικού).

[18] Απόφαση της 2ας Μαΐου 2012, SAS Institute (C-406/10, EU:C:2012:259, σκέψη 43).

[19] Καθώς και, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, δεύτερη περίοδος, της εν λόγω οδηγίας, ορισμένα προπαρασκευαστικά υλικά, περίπτωση μη σχετιζόμενη με την υπό κρίση υπόθεση.

οδηγίας 2009/24 η βούληση αυτή του νομοθέτη της Ένωσης αντικατοπτρίζεται σαφέστατα στο άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, αυτής, κατά το οποίο τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών προστατεύονται ως λογοτεχνικά έργα και η προστασία αυτή ισχύει για κάθε μορφή εκφράσεώς τους, εξαιρουμένων των ιδεών και των αρχών στις οποίες βασίζονται. Οι διευκρινίσεις αυτές αφήνουν πολύ μικρό περιθώριο εκτιμήσεως κατά την ερμηνεία των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας όσον αφορά το αντικείμενο της προστασίας και τα όριά της.

41. Ο περιορισμός της προστασίας των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών αποκλειστικά στην έκφρασή τους υπό μορφή κώδικα συνάδει επίσης και με τον σκοπό της εν λόγω προστασίας. Ο σκοπός αυτός συνίσταται στην προστασία των δημιουργών των προγραμμάτων έναντι της άνευ αδείας αναπαραγωγής και αντιγραφής των προγραμμάτων αυτών, οι οποίες έχουν καταστεί πολύ ευχερείς και ελάχιστα δαπανηρές εντός του ψηφιακού περιβάλλοντος, καθώς και έναντι της διάθεσης στο εμπόριο «πειρατικών» αντιγράφων τους. Από την άλλη πλευρά, η προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν πρέπει να παρεμποδίζει την ανάπτυξη ανταγωνιστικών ή συμβατών προϊόντων λογισμικού, εφόσον αυτά δεν συνιστούν απλά αντίγραφα υφιστάμενων προγραμμάτων, ούτε τη χρήση των προγραμμάτων από τους νόμιμους χρήστες στην ιδιωτική τους σφαίρα [20]. Ευλόγως, επομένως, το Δικαστήριο έχει περιορίσει την προστασία σε εκείνες τις μορφές εκφράσεως που καθιστούν δυνατή την αναπαραγωγή, εν όλω ή εν μέρει, του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή [21].

42. Η προβληματική που τίθεται με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα ακριβώς των παρατηρήσεων αυτών.

Επί της εφαρμογής στην υπό κρίση υπόθεση

43. Υπενθυμίζεται ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά το εάν η προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών την οποία παρέχει η οδηγία 2009/24 εκτείνεται και στο «περιεχόμενο των μεταβλητών» που ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικών υπολογιστών αποθηκεύει στη μνήμη του ηλεκτρονικού υπολογιστή και στη συνέχεια χρησιμοποιεί κατά την εκτέλεσή του. Πρέπει, επομένως, να εξεταστεί κατ' αρχάς η έννοια του όρου «περιεχόμενο μεταβλητών» που χρησιμοποιεί το αιτούν δικαστήριο.

44. Όπως επεξηγεί η Sony στις παρατηρήσεις της, στον τομέα της πληροφορικής, με τον όρο «μεταβλητή» νοείται μια θέση στη μνήμη του υπολογιστή στην οποία εισάγονται πληροφορίες, με άλλα λόγια δεδομένα, κατά την εκτέλεση ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και στην οποία θέση το πρόγραμμα αυτό μπορεί να έχει πρόσβαση προκειμένου να χρησιμοποιήσει τις εν λόγω πληροφορίες για την εκτέλεση των σκοπών του. Ο κώδικας του προγράμματος καθορίζει κατά κανόνα τις παραμέτρους της μεταβλητής, όπως τη θέση της στη μνήμη, την ονομασία της, το είδος των δεδομένων που μπορούν να εισαχθούν σε αυτή κ.λπ. [22]. Η συγκεκριμένη πληροφορία που αποθηκεύεται σε μια τέτοια θέση ονομάζεται «τιμή» της μεταβλητής. Ενώ οι παράμετροι της μεταβλητής δεν τροποποιούνται κατά την εκτέλεση του προγράμματος, η τιμή της μπορεί να μεταβληθεί, ανάλογα με τις πληροφορίες που λαμβάνει το πρόγραμμα εξωτερικώς, επί παραδείγματι από τον χρήστη.

[20] Βλ., μεταξύ άλλων, σημεία 1.3 και 3.6 έως 3.13 της αιτιολογικής εκθέσεως της προτάσεως της οδηγίας 91/250. Η ίδια ιδέα εκφράζεται, με πολύ συνοπτικό τρόπο, και στην αιτιολογική σκέψη 2 της οδηγίας 2009/24.

[21] Βλ. σημείο 35 των παρουσών προτάσεων.

[22] Οι λεπτομέρειες εξαρτώνται, μεταξύ άλλων, από τη χρησιμοποιούμενη γλώσσα προγραμματισμού.

45. Όπως προαναφέρθηκε, οι παράμετροι των μεταβλητών αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία του κώδικα του προγράμματος και, υπό την προϋπόθεση της πρωτοτυπίας τους, απολαύουν της προστασίας που παρέχει η οδηγία 2009/24.

46. Ωστόσο, από τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως προκύπτει ότι το επίμαχο λογισμικό της Datel δεν επιφέρει τροποποίηση στις παραμέτρους αυτές. Αυτό που αλλάζει είναι η τιμή των μεταβλητών, δηλαδή τα δεδομένα που εισάγονται στις εν λόγω θέσεις της μνήμης του ηλεκτρονικού υπολογιστή και τα οποία το πρόγραμμα της Sony λαμβάνει στη συνέχεια υπόψη προκειμένου να εκτελέσει διάφορους σκοπούς, σύμφωνα με τις οδηγίες που περιέχονται στον κώδικά του. Ως εκ τούτου, με τον όρο «περιεχόμενο μεταβλητών», το αιτούν δικαστήριο εννοεί κατά λογική αναγκαιότητα την τιμή των μεταβλητών. Κατά συνέπεια, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά το εάν η οδηγία 2009/24 παρέχει στον κάτοχο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή τη δυνατότητα να απαγορεύει την τροποποίηση της τιμής των μεταβλητών που εισάγονται στη μνήμη του ηλεκτρονικού υπολογιστή κατά την εκτέλεση του προγράμματος αυτού, τροποποίηση επερχόμενη ως αποτέλεσμα της λειτουργίας ενός άλλου προγράμματος, σε σχέση με την τιμή που θα είχε εισαχθεί ως αποτέλεσμα της λειτουργίας του πρώτου προγράμματος και μόνον.

47. Στο ερώτημα αυτό πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να δοθεί αρνητική απάντηση, τούτο δε για πολλούς λόγους.

48. Κατά πρώτον, η τιμή των μεταβλητών δεν αποτελεί στοιχείο του κώδικα ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Πρόκειται απλώς για ορισμένα εξωτερικά προς τον κώδικα δεδομένα τα οποία ο υπολογιστής παράγει και επαναχρησιμοποιεί κατά την εκτέλεσή του. Κατά την ίδια έννοια, το περιεχόμενο των παρουσών προτάσεων αποτελεί εξωτερικά δεδομένα από την άποψη του λογισμικού επεξεργασίας κειμένου με το οποίο συντάσσονται. Τα δεδομένα αυτά δεν υφίστανται ούτε κατά τον χρόνο δημιουργίας του προγράμματος από τον δημιουργό του ούτε κατά τη φόρτωσή του στη μνήμη του ηλεκτρονικού υπολογιστή, διότι παράγονται μόνον κατά την εκτέλεση του προγράμματος. Ως εκ τούτου, δεν μπορούν να καταστήσουν δυνατή την αναπαραγωγή του προγράμματος, ή έστω μέρους αυτού. Όπως μάλιστα προαναφέρθηκε[23], η προστασία που παρέχει η οδηγία 2009/24 καταλαμβάνει, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, μόνον τον κώδικα των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή, διότι ο κώδικας, τόσο ο πηγαίος όσο και ο αντικειμενικός, είναι αυτός που καθιστά δυνατή την αναπαραγωγή του προγράμματος.

49. Κατά δεύτερον, η τιμή των μεταβλητών δεν πληροί το κριτήριο περί πρωτοτυπίας που προβλέπει το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 2009/24, διότι δεν αποτελεί αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του προγράμματος. Πράγματι, στην περίπτωση προγραμμάτων όπως τα βιντεοπαιχνίδια της Sony, η τιμή των επίμαχων μεταβλητών προκύπτει ως αποτέλεσμα της εξέλιξης της ροής του βιντεοπαιχνιδιού και, επομένως, εν τέλει, ως αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του παίκτη. Είναι βεβαίως αληθές ότι ο δημιουργός έχει διαμορφώσει τις κατηγορίες των καταχωρισμένων μεταβλητών καθώς και τους κανόνες βάσει των οποίων καθορίζεται η τιμή τους κατά την εκτέλεση του βιντεοπαιχνιδιού. Ωστόσο, η τιμή αυτή καθεαυτήν εκφεύγει του δημιουργικού ελέγχου του δημιουργού, διότι εξαρτάται κατ' ανάγκην από παράγοντες που δεν μπορούν να προβλεφθούν εκ των προτέρων, όπως η συμπεριφορά του παίκτη. Ως εκ τούτου, η τιμή των μεταβλητών δεν μπορεί να τύχει προστασίας βάσει του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας.

[23] Βλ. σημεία 35 έως 37 των παρουσών προτάσεων.

50. Κατά τρίτον, όπως παρατηρεί επίσης και η Επιτροπή, η τιμή των μεταβλητών που παράγονται από το πρόγραμμα έχει απλώς παροδικό, πρόσκαιρο και προσωρινό χαρακτήρα, στον βαθμό που μπορεί να μεταβληθεί κατά την εκτέλεση του προγράμματος και συχνά μηδενίζεται κατά την επόμενη εκτέλεση του προγράμματος αυτού. Μολονότι μάλιστα έχει γίνει δεκτό από το Δικαστήριο ότι η έκφραση του έργου του δημιουργού δεν πρέπει κατ' ανάγκην να είναι μόνιμη για να τύχει της προστασίας που παρέχει η οδηγία 2009/24, εντούτοις απαιτείται το προστατευόμενο αντικείμενο να μπορεί να προσδιοριστεί με επαρκή ακρίβεια και αντικειμενικότητα[24]. Κατά τη γνώμη μου, και αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Sony, ένα στοιχείο, όπως η τιμή των μεταβλητών που παράγει ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή κατά την εκτέλεσή του, το οποίο όχι μόνον δεν είναι εφήμερο, αλλά επίσης μεταβάλλεται διαρκώς, τόσο κατά την εκτέλεση όσο και σε κάθε επακόλουθη εκτέλεση, δεν πληροί την απαίτηση αυτή, κατά μείζονα λόγο εάν οι τροποποιήσεις αυτές δεν εξαρτώνται από το δημιούργημα του δημιουργού, αλλά από εξωτερικούς παράγοντες, όπως οι ενέργειες των χρηστών του έργου.

51. Πρέπει να επισημανθεί ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, το συγκεκριμένο πρόβλημα δεν μπορεί να επιλυθεί με το να θεωρηθεί ότι η απορρέουσα από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προστασία εκτείνεται και σε όλες τις δυνατές τιμές των μεταβλητών που περιέχονται σε ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, διότι, στην περίπτωση αυτή, δεν θα υπήρχε καν προσβολή. Ένα λογισμικό όπως αυτό της Datel δεν τροποποιεί τις παραμέτρους των μεταβλητών, αλλά μόνον τις τιμές τους. Κατά συνέπεια, εάν όλες οι δυνατές τιμές αποτελούσαν μέρος του προστατευόμενου προγράμματος, ουδεμία μετατροπή θα υπήρχε.

52. Ωστόσο, από την ανάγνωση των παρατηρήσεων της Sony προκύπτει ότι η εν λόγω εταιρία δεν επιδιώκει τόσο την προστασία των τιμών των μεταβλητών μεμονωμένα όσο των προεκτάσεων που έχουν οι διαφορετικές αυτές τιμές στην εξέλιξη της ροής του παιχνιδιού ή, όπως το θέτει η Sony, «στην εμπειρία του παιχνιδιού που έχει δημιουργήσει ο προγραμματιστής».

53. Κατά τη Sony, η δημιουργικότητα του εφευρέτη εκδηλώνεται στο σύνολο της εξέλιξης της ροής του προγράμματος. Η τιμή δε των μεταβλητών είναι αυτή που υποδεικνύει ποια από τις διάφορες παραλλαγές στην εξέλιξη της ροής του προγράμματος θα επιλεγεί στην πραγματικότητα. Τα επιμέρους αυτά επίπεδα στην εξέλιξη της ροής του προγράμματος είναι αναγκαία για να επιτευχθεί η μορφή εκφράσεως του εν λόγω προγράμματος, η εκτέλεση του οποίου ακολουθεί επομένως ορισμένους κανόνες του παιχνιδιού που είναι αποθηκευμένοι στον πηγαίο κώδικα ως το ουσιώδες αποτέλεσμα της εργασίας του προγραμματιστή του παιχνιδιού.

54. Φρονώ, ωστόσο, ότι, με τους όρους «εμπειρία του παιχνιδιού», «εξέλιξη της ροής του προγράμματος», «επίτευξη της μορφής εκφράσεως» του προγράμματος ή ακόμη «κανόνες του παιχνιδιού», η Sony αναφέρεται στην πραγματικότητα στη λειτουργία του προγράμματος ή στις ιδέες και τις αρχές στις οποίες βασίζεται το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Η Sony παραδέχεται εξάλλου στις παρατηρήσεις της ότι, εν προκειμένω, η τροποποίηση των μεταβλητών άπτεται της λειτουργίας του προγράμματος και ότι τυχόν τροποποίηση μιας μεταβλητής ισοδυναμεί με επέμβαση στην εκτέλεση του προγράμματος.

55. Πάντως, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Sony, η νομολογία που μνημονεύθηκε στα σημεία 35 και 36 των παρουσών προτάσεων δεν αφορά «ειδικά την ανεξάρτητη προστασία των λειτουργικών δυνατοτήτων […] και της γραφικής διασύνδεσης χρήστη», ώστε ορισμένες τροποποιήσεις της λειτουργίας του προγράμματος να μπορούν να υπαχθούν στο μονοπώλιο του

[24] Απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, σκέψη 40).

δημιουργού. Η εν λόγω νομολογία καθορίζει το πεδίο εφαρμογής της προστασίας που παρέχει η οδηγία 2009/24, αποκλείοντας, μεταξύ άλλων, τις λειτουργικές δυνατότητες των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, δηλαδή τις εργασίες τις οποίες μπορούν να εκτελούν τα προγράμματα αυτά μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή και τον τρόπο με τον οποίο θα εκτελεσθούν.

56. Είναι αληθές, από την άλλη πλευρά, ότι η εν λόγω νομολογία δεν αφορά τη μετατροπή, όπως εν προκειμένω, αλλά την αναπαραγωγή ή απομίμηση στοιχείων των οποίων ζητείται η προστασία. Ωστόσο, δεν βλέπω τον λόγο γιατί να μην εφαρμοστεί η συγκεκριμένη νομολογία και στην υπό κρίση υπόθεση. Πράγματι, κατά πρώτον, ελλείψει ρητής σχετικής διατάξεως στο κείμενο της οδηγίας 2009/24, το αντικείμενο της προστασίας δεν μπορεί να διαφοροποιείται ανάλογα με το οικείο αποκλειστικό δικαίωμα. Κατά δεύτερον, από την άποψη του αντικειμένου της προστασίας, η μετατροπή του τρόπου λειτουργίας ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή από τον νόμιμο χρήστη του προγράμματος θίγει πολύ λιγότερο τα συμφέροντα του δικαιούχου των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί του προγράμματος αυτού σε σχέση με την αναπαραγωγή των λειτουργικών δυνατοτήτων του εν λόγω προγράμματος από τον κατασκευαστή ενός ανταγωνιστικού προγράμματος. Ως εκ τούτου, δεν υπάρχει λόγος η προστασία έναντι μιας τέτοιας μετατροπής να είναι ευρύτερη από την προβλεπόμενη προστασία έναντι της αναπαραγωγής.

57. Ως εκ τούτου, είμαι της γνώμης ότι, λαμβανομένου υπόψη τόσο του γράμματος των σχετικών διατάξεων της οδηγίας 2009/24 όσο και της σχετικής νομολογίας[25], δεν συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή η τροποποίηση από τον νόμιμο χρήστη του προγράμματος αυτού, κατά τη χρήση του προγράμματος και χωρίς μεταβολή του κώδικά του, του τρόπου λειτουργίας του προγράμματος κατά τρόπο που δεν ανταποκρίνεται στις προθέσεις του δημιουργού του, ανεξαρτήτως του εάν χρησιμοποιείται ή όχι λογισμικό τρίτου. Κατά την ίδια λογική, ο συγγραφέας ενός αστυνομικού μυθιστορήματος δεν μπορεί να απαγορεύσει στον αναγνώστη να ανατρέξει στο τέλος του μυθιστορήματος για να διαπιστώσει ποιος είναι ο δολοφόνος, ακόμη και αν αυτό θα κατέστρεφε την απόλαυση της ανάγνωσης και θα ακύρωνε τις προσπάθειες του συγγραφέα να διατηρήσει την αγωνία. Η προστασία την οποία επιδιώκει η Sony είναι εξάλλου ουτοπική: ένας παίκτης μπορεί απλώς να μη θέλει ή να μην μπορεί να προχωρήσει στο παιχνίδι κατά τον τρόπο που έχει φανταστεί ο δημιουργός του, οπότε το παιχνίδι αυτό δεν θα εξελιχθεί όπως έχει προσχεδιαστεί. Θα συνιστούσε και το γεγονός αυτό επέμβαση στα δικαιώματα του κατόχου των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας;

58. Τέλος, η Sony ισχυρίζεται, και σε αυτό το σημείο φρονώ ότι έγκειται το πρόβλημα, ότι το επίμαχο πρόγραμμα της Datel «εμφυτεύεται κατά τρόπο παρασιτικό στο πρόγραμμα της [Sony]». Ωστόσο, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το συγκεκριμένο επιχείρημα αφορά μάλλον ένα ζήτημα που άπτεται του δικαίου του αθέμιτου ανταγωνισμού. Από την άλλη πλευρά, το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύει μεν έναντι της παραποίησης/απομίμησης και της πειρατείας, ωστόσο ουδόλως προστατεύει έναντι της χρήσεως του έργου άλλου ως βάσεως για τη δημιουργία από κάποιον τρίτον, εφόσον δεν υπάρχει παράνομη αναπαραγωγή του προστατευόμενου έργου.

[25] Βλ. σημεία 35 και 36 των παρουσών προτάσεων.

Προτεινόμενη απάντηση

59. Από τα προεκτεθέντα συνάγεται, κατά τη γνώμη μου, ότι το άρθρο 1, παράγραφοι 1 έως 3, της οδηγίας 2009/24 έχει την έννοια ότι η προστασία που παρέχει η εν λόγω οδηγία βάσει της διατάξεως αυτής δεν εκτείνεται και στο περιεχόμενο μεταβλητών τις οποίες το προστατευόμενο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή έχει εισαγάγει στη μνήμη RAM του ηλεκτρονικού υπολογιστή και τις χρησιμοποιεί κατά την εκτέλεση του προγράμματος αυτού, στην περίπτωση κατά την οποία ένα άλλο πρόγραμμα το οποίο εκτελείται ταυτόχρονα με το προστατευόμενο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή τροποποιεί το συγκεκριμένο περιεχόμενο, χωρίς ωστόσο να τροποποιείται ο αντικειμενικός κώδικας ή ο πηγαίος κώδικας του τελευταίου αυτού προγράμματος.

Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

60. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί εάν, στην περίπτωση που περιγράφεται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, πρόκειται για πράξη η οποία περιλαμβάνεται στα αποκλειστικά δικαιώματα του δημιουργού βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2009/24, ήτοι για πράξη μετατροπής προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Σύμφωνα με τις διευκρινίσεις που περιέχονται στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι ανεξάρτητο από την απάντηση που θα δοθεί στο πρώτο. Τίθεται ως εκ τούτου το ζήτημα κατά πόσον μπορεί να υφίσταται μετατροπή ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή παρότι το περιεχόμενο των μεταβλητών δεν αποτελεί αντικείμενο της προστασίας που παρέχει η οδηγία 2009/24.

61. Η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα όπως αυτό έχει διατυπωθεί μπορεί να είναι μόνον αρνητική. Η έκταση των αποκλειστικών δικαιωμάτων βάσει της οδηγίας 2009/24 δεν μπορεί να είναι ευρύτερη από το αντικείμενο της προστασίας που η εν λόγω οδηγία παρέχει. Κατ' άλλη διατύπωση, όταν το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β', της προμνησθείσας οδηγίας αναφέρεται σε «μετατροπή προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή», πρέπει κατά λογική αναγκαιότητα ως «προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή» να νοούνται τα προστατευόμενα βάσει του άρθρου 1 της ίδιας οδηγίας στοιχεία. Επομένως, η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα απορρέει ευθέως από την απάντηση που θα δοθεί στο πρώτο, και συνεπώς ουδείς λόγος συντρέχει να απαντηθεί χωριστά το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Συμπληρωματικές παρατηρήσεις

62. Θα ήθελα να συμπληρώσω την ανάλυσή μου επί της υπό κρίση υποθέσεως με ορισμένες παρατηρήσεις που αφορούν, αφενός, τις περιστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης και, αφετέρου, τα ζητήματα που θέτει η Επιτροπή με τις παρατηρήσεις της.

Επί του προσώπου που ευθύνεται για τη μετατροπή

63. Σε περίπτωση κατά την οποία, παρά την απάντηση που προτείνω να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο κρίνει ότι η προστασία που παρέχει η οδηγία 2009/24 εκτείνεται και στο περιεχόμενο των επίμαχων στη διαφορά της κύριας δίκης μεταβλητών, θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, προκειμένου να δώσει στο αιτούν δικαστήριο μια πλήρη και χρήσιμη

για την επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς απάντηση, να εξετάσει το ζήτημα του ποιος ευθύνεται για τυχόν προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί των μεταβλητών αυτών ως αποτέλεσμα της χρήσεως ενός λογισμικού όπως αυτό της Datel.

64. Ειδικότερα, η διαφορά της κύριας δίκης μεταξύ Sony και Datel αφορά την ευθύνη της Datel. Εντούτοις, η ευθύνη αυτή δεν γεννάται ως αποτέλεσμα της προσβολής των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας της Sony στο πλαίσιο της ανάπτυξης του λογισμικού από την Datel, αλλά ως αποτέλεσμα της άνευ αδείας μετατροπής του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή της Sony με τη βοήθεια μεν του λογισμικού της Datel, αλλά από τους χρήστες του εν λόγω προγράμματος, οι περισσότεροι από τους οποίους το έχουν αποκτήσει αναμφιβόλως νομίμως, κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2009/24. Κατ' αρχήν, επομένως, αυτοί οι χρήστες θα πρέπει να θεωρηθεί ότι υπέχουν ευθύνη, διότι είναι αυτοί που διαπράττουν την πράξη για την οποία απαιτείται άδεια, ήτοι τη μετατροπή του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η Datel τους παρέχει απλώς το απαραίτητο εργαλείο, δηλαδή το λογισμικό της.

65. Οι διάδικοι ερωτήθηκαν επ' αυτού κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Η Sony και η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να διευρύνει τον κύκλο των ευθυνόμενων προσώπων περιλαμβάνοντας και τους κατασκευαστές προϊόντων λογισμικού, όπως η Datel, κατ' αναλογίαν προς τη νομολογία του σχετικά με το δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 3 της οδηγίας 2001/29.

66. Είναι αληθές ότι στη νομολογία αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι ορισμένες κατηγορίες ενδιάμεσων στη διαδικασία της παρουσίασης στο κοινό ευθύνονται άμεσα για προσβολή του δικαιώματος της παρουσίασης στο κοινό, αν και θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ευθύνη τους, στην καλύτερη περίπτωση, είναι μόνον έμμεση[26]. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τα πρόσωπα αυτά «παρεμβαίν[ουν] έχοντας πλήρη επίγνωση των συνεπειών της συμπεριφοράς [τους], για να παρέχ[ουν] στους πελάτες [τους] πρόσβαση σε προστατευόμενο έργο, ιδίως μάλιστα όταν, χωρίς την παρέμβασή [τους] αυτή, οι συγκεκριμένοι πελάτες δεν θα μπορούσαν καταρχήν να έχουν πρόσβαση στο μεταδιδόμενο έργο», γεγονός που, κατά το Δικαστήριο, συνιστά «πράξη παρουσίασης»[27]. Επί παραδείγματι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι τελούν πράξη παρουσίασης στο κοινό οι ιδιοκτήτες διαφόρων χώρων όπου διατίθενται συσκευές τηλεοράσεως και η είσοδος επιτρέπεται στο κοινό[28], τα πρόσωπα που τοποθετούν στο διαδίκτυο υπερσυνδέσμους προς περιεχόμενο που δεν είναι ελευθέρως προσβάσιμο στο κοινό, ή ακόμη διαθέτουν προς πώληση εξοπλισμό με προεγκατεστημένους τέτοιους υπερσυνδέσμους[29], ή ακόμη τα πρόσωπα που διαχειρίζονται δικτυακό τόπο διαμοιρασμού περιεχομένου που προάγει παράνομες πράξεις παρουσίασης στο κοινό[30].

67. Πρέπει, εντούτοις, να ληφθεί υπόψη η ιδιαιτερότητα του δικαιώματος παρουσίασης στο κοινό και των πράξεων που εμπίπτουν στο δικαίωμα αυτό. Ειδικότερα, η παρουσίαση στο κοινό προϋποθέτει την παρουσία δύο μερών, του εκτελούντος την παρουσίαση και του κοινού. Ένας

[26] Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα H. Saugmandsgaard Øe στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις YouTube και Cyando (C-682/18 και C-683/18, EU:C:2020:586, σημεία 66 έως 93).

[27] Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 22ας Ιουνίου 2021, YouTube και Cyando (C-682/18 και C-683/18, EU:C:2021:503, σκέψη 68).

[28] Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 7ης Δεκεμβρίου 2006, SGAE (C-306/05, EU:C:2006:764), της 31ης Μαΐου 2016, Reha Training (C-117/15, EU:C:2016:379), της 4ης Οκτωβρίου 2011, Football Association Premier League κ.λπ. (C-403/08 και C-429/08, EU:C:2011:631).

[29] Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 8ης Σεπτεμβρίου 2016, GS Media (C-160/15, EU:C:2016:644), και της 26ης Απριλίου 2017, Stichting Brein (C-527/15, EU:C:2017:300).

[30] Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 14ης Ιουνίου 2017, Stichting Brein (C-610/15, EU:C:2017:456), και της 22ας Ιουνίου 2021, YouTube και Cyando (C-682/18 και C-683/18, EU:C:2021:503).

ενδιάμεσος[31] ο οποίος είτε διευκολύνει την παρουσίαση, που θα ήταν αδύνατη ή εξαιρετικά δυσχερής χωρίς αυτόν, είτε διευρύνει τον κύκλο των μελών του κοινού που έχουν πρόσβαση στο έργο, πραγματοποιώντας ως εκ τούτου δευτερεύουσα παρουσίαση απευθυνόμενη σε νέο κοινό, παρέχει κατ' αυτόν τον τρόπο πρόσβαση στα προστατευόμενα αντικείμενα σε ορισμένο κοινό. Υπάρχει, επομένως, σύγχυση μεταξύ των αντίστοιχων ρόλων των διαφόρων παραγόντων και αυξημένος κίνδυνος για τα ουσιώδη συμφέροντα των δικαιούχων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Στο πλαίσιο αυτό ακριβώς, και προκειμένου να διασφαλισθεί στους δικαιούχους το υψηλό επίπεδο προστασίας που απαιτεί η οδηγία 2001/29, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις τα πρόσωπα αυτά υπέχουν άμεση ευθύνη.

68. Στην υπό κρίση υπόθεση, το ζήτημα δεν είναι το δικαίωμα της παρουσίασης στο κοινό, αλλά το δικαίωμα περί παροχής αδείας για «οποιαδήποτε μετατροπή» ενός προγράμματος υπολογιστή, ένα ειδικό δικαίωμα της οδηγίας 2009/24, αντίστοιχο του οποίου δεν προβλέπεται στην οδηγία 2001/29. Οι δε πράξεις μετατροπής, τουλάχιστον πράξεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, δεν παρέχουν στους χρήστες πρόσβαση στο προστατευόμενο έργο, καθόσον οι τελευταίοι έχουν ήδη πρόσβαση σε αυτό, στις περισσότερες περιπτώσεις νομίμως. Οι πράξεις αυτές δεν απαιτούν ούτε την παρουσία δύο μερών, διότι οι χρήστες τις εκτελούν κατ' ιδίαν, στο πλαίσιο της χρήσεως προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή της Sony. Επομένως, δεν μπορεί να υπάρχουν ενδιάμεσοι και η Datel δεν είναι ένας από αυτούς. Το γεγονός ότι το επίμαχο λογισμικό της Datel είναι ειδικά σχεδιασμένο ώστε να λειτουργεί με τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών της Sony και ότι παρέχει στους χρήστες τη δυνατότητα να προβαίνουν στη μετατροπή τους[32] δεν επηρεάζει τη διαπίστωση αυτή. Οι ρόλοι είναι σαφώς κατανεμημένοι και τα συμφέροντα των δικαιούχων των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών διασφαλίζονται επαρκώς, ιδίως λόγω του ευρέως διαδεδομένου σήμερα τρόπου διανομής τους, και συγκεκριμένα μέσω των αδειών χρήσεως και των συμβατικών όρων που δεσμεύουν τους χρήστες. Εξάλλου, όπως προαναφέρθηκε, σκοπός της οδηγίας 2009/24 είναι η προστασία των εν λόγω δικαιούχων όχι έναντι της κατασκευής και της χρήσης προϊόντων λογισμικού συμβατών με τα δικά τους, αλλά έναντι της παραποίησης/απομίμησης και της πειρατείας.

69. Κατά συνέπεια, δεν συντρέχει περίπτωση απλής αναλογίας μεταξύ της καταστάσεως στην υπό κρίση υπόθεση και εκείνων που εξέτασε το Δικαστήριο στις υποθέσεις που αφορούσαν το δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό. Ούτε πιστεύω ότι είναι ευκταίο να επιχειρήσει το Δικαστήριο μια τέτοια αναλογία, δεδομένου ότι τα διακυβεύματα που αφορούν τα δύο επίμαχα αποκλειστικά δικαιώματα είναι πολύ διαφορετικά. Επομένως, στην περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι η προστασία που παρέχει η οδηγία 2009/24 εκτείνεται στο περιεχόμενο των επίμαχων εν προκειμένω μεταβλητών, φρονώ ότι θα πρέπει να επιστήσει την προσοχή του αιτούντος δικαστηρίου και στο γεγονός ότι άμεση ευθύνη για τυχόν προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί του συγκεκριμένου περιεχομένου υπέχουν μόνον οι χρήστες των προϊόντων λογισμικού που καθιστούν δυνατή την τροποποίησή του περιεχομένου αυτού και ότι οι κατασκευαστές των εν λόγω προγραμμάτων λογισμικού, όπως η Datel, υπέχουν μόνον δευτερεύουσα ευθύνη, η οποία ωστόσο δεν είναι εναρμονισμένη στο δίκαιο της Ένωσης και μπορεί, ως εκ τούτου, να στοιχειοθετηθεί αποκλειστικά βάσει του εθνικού δικαίου.

[31] Δεν λαμβάνω υπόψη στην παρούσα ανάλυση τις περιπτώσεις στις οποίες το Δικαστήριο διαπίστωσε άμεσες πράξεις παρουσίασης στο κοινό, διότι δεν αμφισβητείται στην υπό κρίση υπόθεση ότι η Datel δεν προβαίνει η ίδια στις επίμαχες πράξεις.

[32] Εφόσον το Δικαστήριο κρίνει ότι υφίσταται μετατροπή προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή κατά την έννοια της οδηγίας 2009/24.

Επί της προστασίας βάσει της οδηγίας 2001/29

70. Στις παρατηρήσεις της, η Επιτροπή θεώρησε ότι πρέπει να αναλύσει μια πτυχή η οποία δεν έχει τεθεί στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, και ειδικότερα την πιθανή προστασία άλλων στοιχείων των βιντεοπαιχνιδιών της Sony, πέραν του ίδιου του προγράμματος υπολογιστή, όπως τα γραφικά, ηχητικά, οπτικά και κειμενικά στοιχεία, ή ακόμη και την «αφηγηματική δομή» τους [33]. Η Επιτροπή επικαλείται τη νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία τα βιντεοπαιχνίδια αποτελούν ένα σύνθετο υλικό, τα στοιχεία του οποίου, εκτός από το ίδιο το πρόγραμμα υπολογιστή, τυγχάνουν προστασίας βάσει της οδηγίας 2001/29 [34], μπορεί δε να τύχει τέτοιας προστασίας, μεταξύ άλλων, η γραφική διασύνδεση χρήστη των προγραμμάτων υπολογιστή [35].

71. Πρόκειται ασφαλώς για μια ενδιαφέρουσα θεωρητική άσκηση, την οποία μας καλεί η Επιτροπή να επιτελέσουμε. Ωστόσο, προτείνω να μην αναλυθεί η συγκεκριμένη πτυχή, τούτο δε για τους ακόλουθους λόγους.

72. Πρώτον, το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης περιορίζεται στην προβαλλόμενη προσβολή των δικαιωμάτων της Sony βάσει της οδηγίας 2009/24, μοναδικής πράξεως του δικαίου της Ένωσης της οποίας την ερμηνεία ζητεί το αιτούν δικαστήριο. Είναι αληθές ότι το ζήτημα κατά πόσον το αντικείμενο αυτό θα μπορούσε να διευρυνθεί ώστε να συμπεριλάβει και την οδηγία 2001/29 συζητήθηκε μεταξύ των διαδίκων κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Εντούτοις, όλα τα ερωτήματα σχετικά με την εν λόγω οδηγία παραμένουν υποθετικά και με αβέβαιη χρησιμότητα για την επίλυση της διαφοράς.

73. Δεύτερον, καθόσον η προσβολή των δικαιωμάτων που βασίζονται στην οδηγία 2001/29 δεν προβλήθηκε στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν γνωρίζουμε ούτε ποια στοιχεία των βιντεοπαιχνιδιών της Sony θα μπορούσε να αφορά ούτε σε τι θα συνίστατο η ενδεχόμενη προσβολή. Επομένως, οι υποθέσεις της Επιτροπής ως προς το ζήτημα αυτό είναι αμιγώς θεωρητικές και δεν έχουν κανένα έρεισμα στους ισχυρισμούς και τα επιχειρήματα που προβάλλονται στην υπό κρίση υπόθεση.

74. Τρίτον, κατά τη γνώμη μου, είναι πολύ πιθανό ότι, όπως και κάθε πιθανή προσβολή των δικαιωμάτων που βασίζονται στην οδηγία 2009/24, η προσβολή των δικαιωμάτων που βασίζονται στην οδηγία 2001/29, σε μια περίπτωση όπως η επίμαχη εν προκειμένω, θα μπορούσε να καταλογισθεί άμεσα στους χρήστες των βιντεοπαιχνιδιών και μόνον έμμεσα σε έναν κατασκευαστή λογισμικού όπως η Datel. Όλες οι παρατηρήσεις που εξέθεσα στα σημεία 63 έως 69 των παρουσών προτάσεων εξακολουθούν να ισχύουν.

75. Τέλος, τέταρτον, δεν συμμερίζομαι την άποψη της Επιτροπής ότι η χρήση του λογισμικού της Datel από πρόσωπα που έχουν αποκτήσει νομίμως τα βιντεοπαιχνίδια της Sony συνιστά προσβολή του δικαιώματος αναπαραγωγής το οποίο προστατεύεται βάσει του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29.

[33] Το τελευταίο αυτό στοιχείο απηχεί τους ισχυρισμούς της Sony ότι πρέπει να προστατεύονται και η «εμπειρία του παιχνιδιού», η «εξέλιξη της ροής του προγράμματος», η «επίτευξη της μορφής εκφράσεως» του προγράμματος ή ακόμη οι «κανόνες του παιχνιδιού» (βλ. σημεία 52 και 53 των παρουσών προτάσεων).

[34] Απόφαση της 23ης Ιανουαρίου 2014, Nintendo κ.λπ. (C-355/12, EU:C:2014:25, σκέψη 23).

[35] Απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Bezpečnostní softwarová asociace (C-393/09, EU:C:2010:816, σκέψη 46).

76. Ειδικότερα, όσον αφορά τα γραφικά στοιχεία των εν λόγω παιχνιδιών, είναι αληθές ότι γίνεται αναπαραγωγή τους επί της οθόνης ηλεκτρονικού υπολογιστή των χρηστών κατά την εκτέλεση του προγράμματος. Ωστόσο, ιδίως στην περίπτωση που η εν λόγω πράξη αναπαραγωγής καταλογίζεται στους χρήστες [36], δεν βλέπω τον λόγο να μην μπορεί να εφαρμοστεί στη συγκεκριμένη πράξη αναπαραγωγής, όπως προτείνει η Επιτροπή, η εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι η πράξη αναπαραγωγής ενός έργου επί οθόνης κατά τη λήψη τηλεοπτικών εκπομπών και η θέασή τους σε ιδιωτικό κύκλο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως [37]. Όπως δε και η αναπαραγωγή τηλεοπτικής εκπομπής επί της οθόνης, η αναπαραγωγή των γραφικών στοιχείων ενός βιντεοπαιχνιδιού επί της οθόνης ενός υπολογιστή πληροί επίσης τις προϋποθέσεις του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29. Συγκεκριμένα, η πράξη αυτή αναπαραγωγής έχει προσωρινό και παροδικό χαρακτήρα, αποτελεί αναπόσπαστο και ουσιώδες μέρος μιας τεχνολογικής μεθόδου, έχει ως αποκλειστικό σκοπό να καταστήσει δυνατή τη νόμιμη χρήση του έργου [38] και δεν έχει αυτοτελή οικονομική σημασία, δεδομένου ότι το πρόσωπο που έχει αποκτήσει νομίμως ένα βιντεοπαιχνίδι έχει ήδη καταβάλει το τίμημα για την απόκτησή του.

77. Αντιθέτως, όσον αφορά την «αφηγηματική δομή» του βιντεοπαιχνιδιού», φρονώ ότι, υπό τις περιστάσεις αυτές, είναι δύσκολο να γίνει λόγος για «αναπαραγωγή». Μολονότι η εν λόγω αφηγηματική δομή μπορεί να τροποποιηθεί από το πρόσωπο που έχει αποκτήσει νομίμως το βιντεοπαιχνίδι κατά τη χρήση του, εντούτοις τούτο δεν συνεπάγεται και την κτήση των αποκλειστικών δικαιωμάτων του κατόχου των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της οδηγίας 2001/29.

78. Ως εκ τούτου, προτείνω η ανάλυση στην υπό κρίση υπόθεση να περιοριστεί μόνο στην ερμηνεία της οδηγίας 2009/24.

Πρόταση

79. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Bundesgerichtshof (Ανώτατου Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου, Γερμανία) ως εξής:

Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 έως 3, της οδηγίας 2009/24/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών,

[36] Βλ. σημείο 74 των παρουσών προτάσεων.

[37] Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2011, Football Association Premier League κ.λπ. (C-403/08 και C-429/08, EU:C:2011:631, σημείο 6 του διατακτικού).

[38] Το σημείο αυτό μπορεί να φαίνεται αμφιλεγόμενο, στον βαθμό που, όπως επιβεβαιώθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, οι συμβάσεις παραχωρήσεως άδειας εκμεταλλεύσεως μεταξύ της Sony και των αγοραστών των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή της περιλαμβάνουν ρήτρα απαγορεύουσα τη χρήση προγραμμάτων λογισμικού όπως αυτό της Datel. Εντούτοις, η οδηγία 2001/29, αντιθέτως προς το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2009/24, δεν περιλαμβάνει διάταξη παρέχουσα στον δικαιούχο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας τη δυνατότητα να περιορίσει συμβατικώς την προσωπική χρήση του έργου από το πρόσωπο που το έχει νομίμως αποκτήσει ή τη χρήση του εντός του ιδιωτικού του κύκλου. Επομένως, η εκ μέρους ενός τέτοιου αποκτώντος επί της οθόνης αναπαραγωγή των γραφικών στοιχείων ενός βιντεοπαιχνιδιού είναι κατ' αρχήν νόμιμη, εκτός αν επεκταθεί και στα στοιχεία αυτά η προστασία που η οδηγία 2009/24 επιφυλάσσει αποκλειστικά στα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών υπό στενή έννοια.

έχει την έννοια ότι:

η προστασία που παρέχει η εν λόγω οδηγία βάσει της διατάξεως αυτής δεν εκτείνεται και στο περιεχόμενο μεταβλητών τις οποίες το προστατευόμενο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή έχει εισαγάγει στη μνήμη RAM του ηλεκτρονικού υπολογιστή και τις οποίες χρησιμοποιεί κατά την εκτέλεση του προγράμματος αυτού, στην περίπτωση κατά την οποία ένα άλλο πρόγραμμα το οποίο εκτελείται ταυτόχρονα με το προστατευόμενο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή τροποποιεί το συγκεκριμένο περιεχόμενο, χωρίς ωστόσο να τροποποιείται ο αντικειμενικός κώδικας ή ο πηγαίος κώδικας του τελευταίου αυτού προγράμματος.